

MAJOROS PÁL

Szomszédságpolitika és külgazdasági stratégia

Foreign trade strategy and our neighbours

The principle behind the Hungarian foreign trade strategy and policy is that 90% of foreign trade turnover is realized within a 1000-km radius in Hungary, in other words, the most important trading partners are our neighbours and the neighbours' neighbours. The EU accession of the countries in the region has changed the control system of (foreign) trade and transformed the net of partnerships. Special attention is paid to the neighbouring countries, not just because of economic reasons. Good economic and trade relations serve as the basis of fair, good political relations. Over the past decade, the movement of capital between the countries of the region (in the border regions as well) began, which increases their commercial relations and improves the living standards of its people.

For these reasons, in the past two decades, the Hungarian foreign policy and economic policy paid special attention to the cooperation with neighbouring countries and to the support of ethnic Hungarians living outside our borders. The principle is, that within rationality and reality, the relations should be based on the identity of values and interests.

In the current relations, in certain cases we can experience a revival of the historical ties, but the past activities can include negative effects as well. Historic reconciliation, mutual recognition and understanding are the forfeit of the economic and political relations of the future.

A magyar külpolitika az elmúlt 20 évben mindig kiemelt hangsúlyt helyezett a szomszéd országokkal folytatott kapcsolatokra. A külpolitikai prioritások a 2010 nyári kormányváltást követően sem változtak meg lényegesen. A célokat három részre bonthatjuk:

- versenyképes Magyarország az Európai Unióban;
- sikeres Magyarország a régióban;
- felelős Magyarország a világban.

Láthatjuk, hogy ezek erősen harmonizálnak az előző időszak célkitűzéseivel: sikeres EU csatlakozás; szomszédságpolitika; határon túli magyarokkal való foglalkozás. Jelen tanulmányban a második prioritást elemzem („*Sikeres Magyarország a régióban*”), amely két korábban kiemelt területet érinti (szomszédságpolitika; határon túli magyarok). A szomszédokkal való foglalkozás a politikai kérdéseken túl a gazdasággal is foglalkozik: sőt úgy tűnik, a gazdasági kérdések váltak a hangsúlyosabbá. Amelyik országgal korrektek, jók a gazdasági kapcsolatok azzal a politikai kapcsolat is jó. Vagyis a gazdaságpolitika, benne a külgazdaságpolitika a külpolitika direkt befolyásolójává vált.

Ezért a nemzeti gazdaságpolitika egyik legfontosabb feladata a külgazdasági kapcsolatrendszer feltárása, feltérképezése, és ezek tükrében a világgazdasági illeszkedés lehetőségeinek vizsgálata. A gazdaságpolitikán belül a külgazdaságpolitika foglalkozik ezekkel a kérdésekkel. Célja a komparatív és a kompetitív előnyök kihasználása, a nemzetgazdaságnak a külső környezet követelményeihez való alkalmazkodása mikéntjének, a szükséges eszközrendszernek a feltárása, elfogadtatása. Ezért az országoknak gazdasági, és ehhez szervesen kapcsolódó külgazdasági stratégiát kell kialakítani. A stratégia kialakítása során a gazdasági folyamatokat komplexitásában, rendszer összefüggéseiben kell vizsgálni. A következő szempontokra kell

ügyelni a stratégia készítésekor¹:

- A gazdasági folyamatokat nem szabad kiszakítani a társadalmi-politikai összefüggéseiből. A gazdasági döntésekben nem csak a közvetlen haszonmotiváció játszik szerepet, hanem a hosszabb távú társadalmi érdekek érvényesítése (pl. munkahelyteremtés).
- A világban, és az országban lezajló folyamatokat történelmi, nemzetközi, társadalmi összefüggéseiben kell értékelni, és figyelembe venni. Érdemes odafigyelni a tapasztalatokra: mind a történelmi tapasztalatokra, mind a nemzetközi, más országok tudományosan feltárt eredményeire.
- A külgazdasági és a belgazdasági folyamatok mesterségesen nem szakíthatók szét: csak az lehet a nemzetközi porondon is versenyképes, aki a hazai gazdaságban is versenyképes.
- A makro-, mezo- és a mikroszint összefüggései is kiemelt figyelmet érdemelnek: sikeres vállalatok nélkül nem lehetséges sikeres nemzetgazdaság. Kiemelt feladat tehát a vállalatok feltételeinek javítása.
- Az ágazati szemlélet helyett a termelési kultúrára, a komplex szektorokra kell a hangsúlyt fektetni.
- A stratégia kialakításban az időtávok alakítására is figyelni kell. A közép- és hosszú távú elképzelések bizony gyakran a rövid távú kényszerek fogságában formálódnak. De mindenképpen szükséges egy cél, egy olyan pozitív jövőkép, amelyhez tartani szeretnénk, amelynek megfelelően óhajtjuk felépíteni a jövőt. Ehhez meg kell fogalmaznunk az állami szerepvállalás mikéntjét, eszközeit.

1. A magyar külgazdasági stratégia alapkérdései

A nemzetközi méretekben is erősen nyitott magyar gazdaság fejlődését meghatározzák a külső feltételek, és az ország külső kapcsolati rendszere. Az OECD és az IMF adatai szerint a világkereskedelem szűkült és a világtermelés is stagnált 2009-ben (a gazdasági válság hatásai), ami alapján kedvezőtlen környezetet jelent az exportorientált magyar gazdaságnak, de 2010-ben megkezdődött a kilábalás a válságból. Ennek a hatásai akkor jelentkeznek hazánk esetében, ha legfontosabb kereskedelmi partnereink is túl lesznek a válságon.

A magyar külgazdasági stratégia elsődleges célja a gazdaság nemzetközi munkamegosztásba való hatékony bekapcsolódásának elősegítése, a nemzetközi versenyképességi pozíció javítása, ezek segítségével a gazdasági helyzet javítása. A külgazdasági prioritás hazánk EU-csatlakozásával nem változott, azonban megváltoztak a megvalósítás feltételei és eszközrendszere.

A közös kereskedelempolitika átvétele módosította a magyar külgazdasági politika mozgásterét és lehetőségeit.

- 1) Az EU a világgazdaság legnagyobb globális szereplője, s egy ilyen közösségben való taggá válás jelentős mértékben megnövelte Magyarország tárgyalási alkueréjét, aminek eredményeként eltűnt a kis ország kontra nagy ország közötti aszimmetria a tárgyalási alkuerőben. A nemzeti érdekeket a közösségi mechanizmusokon keresztül érvényesíthetjük. A Közösségen belüli érdekérvényesítés komoly tárgyalási, konzultációs többletet igényel, a szolidaritási elv

¹ KOZMA FERENC Külgazdasági stratégia c. könyvének előszavában

figyelembe vételét, felvállalva az esetleges konfliktusokat is. A Közösségen kívüli érdekérvényesítésben megnő annak jelentősége, hogy az EU tagországaként, a Közösség is kiáll érdekünkben, vagyis integrált érdekérvényesítés vált lehetővé.

- 2) A Közösség külgazdasági szerződés-rendszerébe tartozó országokban a magyar vállalatok és áruk piacra jutási feltételei javultak. Az EU 130–140 országgal alakított ki bilaterális módon viszonyos vagy nem-viszonyos preferenciális kapcsolati rendszert (pl. Európai Gazdasági Térség, Euro-Mediterrán Megállapodások, Európa Megállapodások, szabadkereskedelmi megállapodások [pl. ASEAN, Mexikó stb.], a Cotonou-i megállapodás az ACP országokkal), és ez kedvezőbb piacra jutási lehetőségeket biztosíthat a hazai vállalati körnek. A nemzetközi szervezetek (OECD, WTO) körében az érdekérvényesítésben az EU jár el helyettünk (természetesen részt veszünk a tárgyalásokon, de a Közösség együtt szavaz a döntési eljárásokban).
- 3) A külgazdasági eszközrendszer sokat változott. Az Európai Unió belüli gazdasági kapcsolatokra az egységes belső piac jogszabályi rendszere vonatkozik. Az Európai Unió belüli (kül)kereskedelem dominanciája miatt a közös külgazdasági-kereskedelmi politika a magyar külkereskedelemnek 20-25%-át befolyásolja.
- 4) A harmadik országokkal folytatott kereskedelmi kapcsolatok esetében az importszabályozás teljes egészében közösségi hatáskörbe került. Tehát a közös vámpolitika határozza meg a vámtételeket, szabályokat és az importpolitika egészét. A piacvédelem kikerült a magyar szabályozási körből, ezen a téren semmilyen önállóságunk nincs. Ez érthető is, mert az importál termék nem egyszerűen a magyar piacra kerül, hanem az egységes belső piacra.
- 5) Az EU-tagság következtében az átvett közös kereskedelempolitika meghagyta a magyar külgazdaságpolitikán belül a kereskedelemfejlesztés (exportösztönzés), az idegenforgalom és a befektetési politika viszonylagos önállóságát. Ezért a külgazdaságpolitikának az export fokozására, az idegenforgalom serkentésére és a működőtőke-beáramlás ösztönzésére kell koncentrálnia.

1.1. Az EU-n kívüli kereskedelem súlypontjai

Magyarország külkereskedelmének 75-80%-a az EU országaival bonyolódik, vagyis az Európai Unió belüli kereskedelem dominanciája miatt a magyar külkereskedelemnek mindössze kb. 25%-a realizálódik az EU-n kívüli kapcsolatokban. Mindenképpen figyelmet érdemel azonban, hogy kivitelünk kb. 80%-a irányul az EU-ba, míg importunknak „csupán” 70%-a származik onnan. Ez rögtön mutatja, hogy az EU-val aktív a kereskedelmi mérlegünk, míg az EU-n kívüliekkel passzív. Kivitel szempontjából a legfontosabb partnereink Németország, Olaszország, Nagy Británia, Románia, Szlovákia, míg behozatal szempontjából Németország, Oroszország, Kína, Ausztria, Hollandia (az adatok 2010 első 10 havi külkereskedelmi statisztika alapján). Tehát az öt legfontosabb exportpartner mind az EU tagországa, melyek közül kettő szomszédos ország, míg a legfontosabb importpartnerek közül két ország nem tagja az EU-nak, és itt is van egy szomszéd ország.

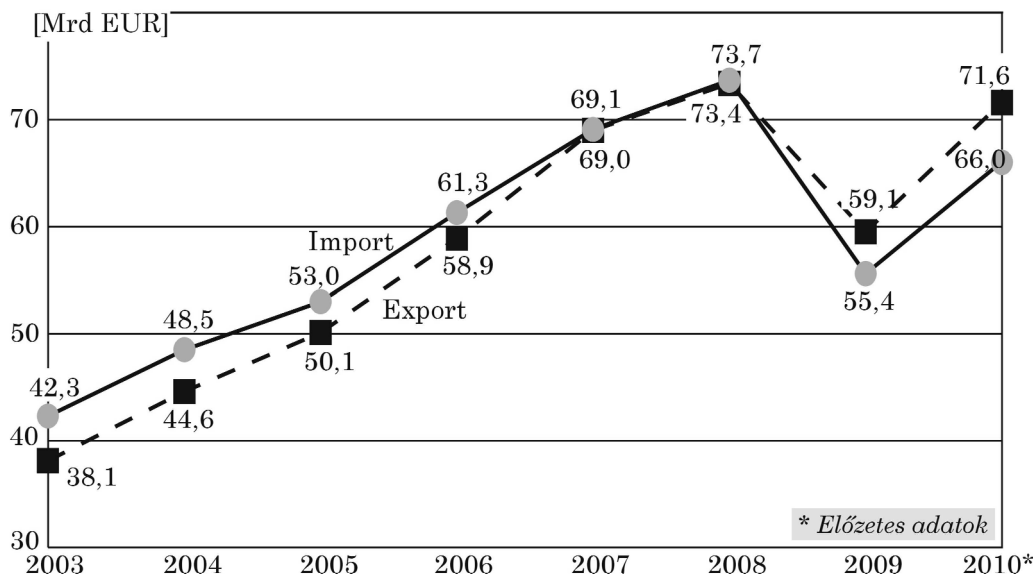
Az EU csatlakozást követően az exportösztönzés politikája részben megmaradt nemzeti hatáskörben (más multilaterális megállapodások a keretfeltételeket természetesen befolyásolják), ezért a magyar külgazdaságpolitikának lehetősége van

súlypontokat képezni. Erre szükség is van: egy kis ország nem építhet minden irányba kapcsolatokat. A súlypontok képzésében a következőkre kell figyelemmel lenni:

- Meg kell próbálni növelni az értékesítést azon régiókban, ahol jelentős a magyar kereskedelmi passzívum.
- További erőfeszítéseket kell tenni azon országokban, ahol jelenleg is aktívum van.
- Célszerű a magasabb növekedési ütemű országokkal építeni a kapcsolatokat, abban a reményben, hogy gyors növekedésük húzóerőt jelent a kapcsolatainkban.
- Új piacokat kell találni (fejlesztani) az EU külkapcsolati megállapodásainak figyelembe vételével. A lehetőségek felmérése után ki kell használni az EU szabadkereskedelmi és preferenciális megállapodásai adta lehetőségeket.
- Bővíteni és javítani kell a kapcsolatokat azokkal az európai országokkal, amelyek középtávon, illetve hosszabb időhorizonton az Európai Unió tagjaivá válhatnak. Ez akár már rövid távon is előnyös lehet, de közép- és hosszú távon a már piacon levő szereplők helyzetére feltétlenül kedvező hatást gyakorol majd.

Magyarország külkereskedelme a rendszerváltást követő években erőteljesen bővült: igaz 1993-ig csökkent a gazdaság és a külkereskedelem teljesítménye (ez a mélypont – a magyar kivitel nem éri el a 9 Mrd USD-t). Ezt követően azonban az aktív külgazdasági diplomácia eredményeként megszülető nemzetközi megállapodások (társulási megállapodás az EU-val, szabadkereskedelmi megállapodás az EFTA országokkal, a CEFTA létrehozása) növelik a külkereskedelem lehetőségeit, és jelentősen bővülni kezd a magyar külkereskedelem, amely 2008-ban éri el eddigi csúcsát. A 2008 őszen kezdődő válság negatívan hat a export és az import volumenére, komoly visszaesést regisztrált a statisztika, azonban a behozatal nagyobb mértékben csökkent mint a kivitel, ezért a külkereskedelmi mérleg növekvő aktívumot mutatott. Érdemes figyelni néhány lényeges változásra:

- Továbbra is Németország a legfontosabb külkereskedelmi partnerünk (export és import viszonylatban egyaránt), abszolút mértékben bővül a forgalom, azonban a bővülés üteme elmarad az átlagtól, ezért Németország súlya csökken a magyar külkereskedelemben (az ezredfordulón 36-38% volt, 2010-re ez 26-28%-ra csökkent).
- Hasonlóan visszacsúszott a partneri listán az Egyesült Államok. Tíz évvel ezelőtt még a hatodik helyezett volt, 2010-re a 12. helyre került.
- Folyamatosan növekszik a szomszéd országok súlya a külkereskedelemben. A kivitelben már meghaladja a 22%-ot, és a behozatalban is közelíti a 20%-hoz az arányuk. Ezt jól érzékelteti a partnerlista megváltozása is.
- A szomszédok súlynövekedése arra enged következtetni, hogy a kis- és középvállalatok külkereskedelmi szerepe is nő: az ő akciórádiuszuk kb. 500–600 km, vagyis ők alapvetően a szomszéd országokkal kereskednek.

1. ábra
Magyarország külkereskedelme 2003–2010 (Mrd EUR) [6]

Az EU további bővülése és az európai szomszédsági politika felértékeli a magyar külgazdasági politika 1000–1500 km-es akciórádiuszába tartozó országokat. Legfontosabb partnereink az Unióból kerülnek ki, ezért az EU az első számú, legfontosabb külgazdasági prioritás. Több mint tíz éve aktív a kereskedelmi mérlegünk az EU relációjában, amely 2009-ben a válság ellenére, majd 2010-ben is tovább javult. Azonban érdemes más irányba is fejleszteni kapcsolatainkat, mert az ilyen nagy mértékű elkötelezettség egy piac irányába fokozottan sérülékennyé teheti az országot.

Az Európai Unión kívül feltáruló lehetőségek a déli és keleti irányt emelik ki. A súlypontképzésben az ország politikai kapcsolatait, politikai tőkéjét is célszerű számításba venni. Ezek alapján négy EU-n kívüli súlypont alakítható ki:

- 1) A Balkán országai, amelyek részben már, ill. potenciálisan közösségi tagok (szomszédok, ill. a szomszédok szomszédai).
- 2) Kelet-Európa, különös tekintettel Oroszországra és Ukrajnára (szomszéd).
- 3) Az ázsiai térség, benne Kína, India, az ASEAN országok, továbbá Japán és Dél-Korea.
- 4) A NAFTA országok, különösen az USA.

Természetesen figyelni kell a világ többi részére is, de ezek a régiók nagy lehetőségeket hordoznak. Jelen tanulmányunk szempontjából kiemelendő jelentőségű, hogy valamennyi szomszédos ország a prioritások között szerepel: Ausztria, Szlovénia, Szlovákia és Románia EU tagként fontos partnereink, Horvátország és Szerbia mint szomszédos balkáni országok váltak kiemelkedően fontossá, végül Ukrajna, Kelet-Európa reprezentánsaként vált nagyon lényegessé.

2. Kapcsolataink történetisége a szomszédokkal

A rövid történeti elemzésben négy határpontot emelek ki: kapcsolataink az első világháború végéig (1918), a két világháború között (1920–1945), a rendszerváltásig (1948–1990), majd az EU-csatlakozás (2004) előtt és után.

Az első világháborút megelőző időszakban az akkor jelentősen nagyobb területű Magyar Királyság részben részeként tartalmazta a jelenlegi szomszédokat, ill. évszázadokon keresztül perszonálunióban volt a legfejlettebb szomszéd állammal, az Osztrák Császársággal. Ebben az időszakban határok nélkül alakulhattak a gazdasági-kereskedelmi kapcsolatok. Régiókban azonban az iparfejlődés megkésve kezdődött: Ausztriában a XVIII., nálunk a XIX. század második felében. Vagyis a jelentősebb és szorosabb gazdasági-kereskedelmi partnerkapcsolatok már az Osztrák–Magyar Monarchia időszakában alakultak ki. A Monarchián belül komplementer fejlődést figyelhattunk meg: Ausztria az adminisztrációs és infrastrukturális, a hozzátartozó Csehország az ipari központ, míg Magyarország az élelmiszer, ill. alap- és nyersanyag ellátó (ez a később induló fejlődés eredménye). Ezek a részek jól egészítették ki egymást, és a kiegyezést követő közel fél évszázad a magyar gazdaság fejlődésének sikeres időszaka. Határ ugyan elméletileg létezett, de ez nem választotta el a szomszédos országokat.

Hazánk történetében a talán legjelentősebb változást az I. világháborút követő trianoni békeszerződés eredményezte, amelynek következtében az ország területe 282 ezer négyzetkilométerről 93 ezerre, a lakosság száma pedig 20,8 millióról 7,9 millióra csökkent. A nyersanyag állomány és a vasutak bő kétharmada az ország határain kívülre került. Lényegesen átalakult a gazdaság termelési szerkezete és ezzel együtt a partner struktúrája is. A függetlenné vált utódállamok tudatosan kerülték a kereskedelmi kapcsolatokat a korábbi anyaországgal, Magyarország és a szomszédai között feszültséggel teli volt a kapcsolat: a határ tehát elválasztotta az addig szoros együttműködésben levő régiókat. Megromlott a határainkon kívül rekedt magyar (immáron) kisebbség helyzete is.

A II. világháborút követően kialakult szocialista rendszerben meghatározó jelentőségű volt a KGST (1949-től), amely egyközpontú (Szovjetunió), sugaras integráció volt: mindenki a központtal való kapcsolatra koncentrált, és a kisebb tagállamok közötti kapcsolatok tovább szűkültek. Az 1980-as évek elején a szomszédok részvétele a magyar külkereskedelemben kb. 12% de ebből Ausztria tesz ki önmagában 7%-ot. (Termelési eszköz és fogyasztási cikk beszerzésben is fontos partner, de nagy kereskedelmi passzívvá válik.) A többi szomszéd: Csehszlovákia, Románia és a nem KGST-tag Jugoszlávia súlya nem éri el az 5%-ot. A határok a lakosság számára nehezen átláthatók, vagyis a határok elválasztanak, és nem összekötnek.

A rendszerváltás éveinek kezdetén (1990-es évek eleje) még csökken a gazdaság és a külkereskedelem teljesítménye, de oldódni kezdődik a határok szigorú elválasztó szerepe: megszűnik a vízum kötelezettség az európai államok többségével, kialakulnak, majd fejlődni kezdenek a határ menti együttműködések, bővülnek és újra átstrukturálódnak a kereskedelmi kapcsolati rendszerek. Hazánk a Kelet legnyugatibbi államából átmenetben volt a Nyugat legkeletebbi államává válásban. 1991-ben megszűnt a KGST, de tudatosult a politikai vezetésben, hogy egy ilyen kis, nyitott gazdaságú ország, mint Magyarország, amelynek nincsenek olyan adottságai, amelyre önálló gazdasági stratégiát alapozhat (pl. kőolaj vagy földgáz kivitel) csakis egy nagyobb rendszer integráns részeként tud megfelelően fejlődni. Az adott időben és helyen egy lehetőség adódott: az euro-atlanti integrációhoz való csatlakozás. A

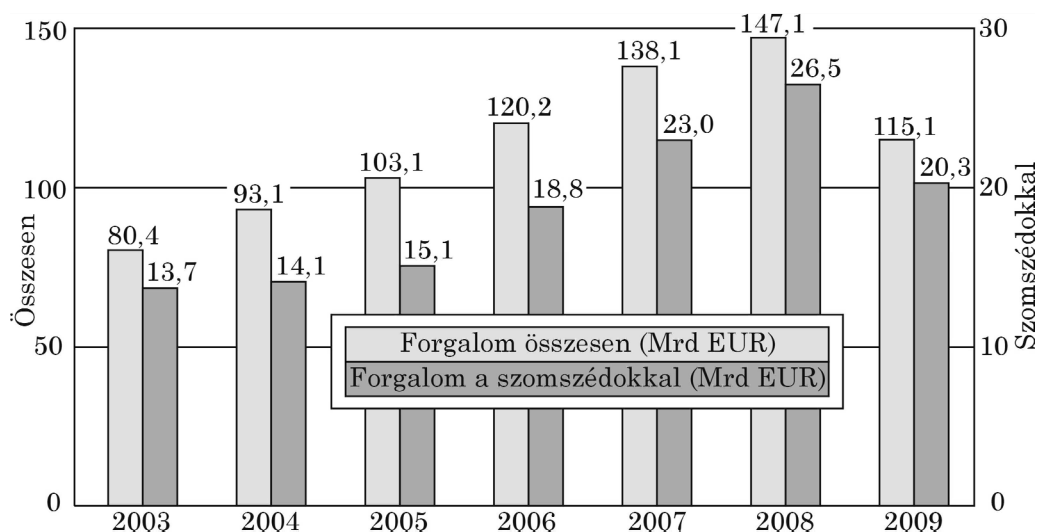
megkötött szabadkereskedelmi megállapodások (EU, EFTA, CEFTA, majd Törökország és Izrael) bővítették a magyar külgazdaság mozgásterét, felgyorsult a működőtőke-beáramlás, ill. politikai téren a NATO csatlakozás könnyítette a kapcsolatok újraépülését. Az 1993-2004 közötti időszakban javult a szomszéd országokkal a kapcsolat: ebben kiemelkedő szerepe volt a Közép-Európai Szabadkereskedelmi Megállapodásnak (CEFTA), amely kereskedelemteremtő és -terelő szerepet is játszott. Jelentősen nőtt a szomszéd országok jelentősége a magyar külkereskedelemben. 2003-ban a szomszédok súlya elérte a 17%-ot, de ennek a fele Ausztria és a többi szomszéd (Szlovákia, Ukrajna, Románia, Szerbia, Horvátország és Szlovénia) alig több mint 8%. Ausztria súlya relatíve alig nőtt, de abszolút mértékben nagyon, és továbbra is negatív a kereskedelmi mérlegünk. A többi szomszéd súlya relatív és abszolút értelemben is jobban bővült, de a külkereskedelmi mérleg velük is negatív (Szerbiával és Horvátországgal pozitív, a többiekkel negatív).

3. Külgazdasági kapcsolataink az EU-csatlakozást követően

A 2004. év legfontosabb történése hazánk EU-csatlakozása. Szomszédaink közül Ausztria már 1995-től tag. Velünk együtt csatlakozott Szlovákia és Szlovénia, majd 2007-ben Románia. Folytak a csatlakozási tárgyalások Horvátországgal, az EU-társulási megállapodást kötött Szerbiával, Ukrajnával partnerségi és együttműködési megállapodás van és tárgyalások folynak a szabadkereskedelemről. Az EU csatlakozás a külkereskedelmi forgalom további bővülését eredményezte. Eleinte (2004–2005) a forgalom dinamikája alacsonyabb a szomszédokkal, míg néhány fejlett EU-tagállammal (Franciaország, Hollandia, Nagy Britannia) és EU-n kívüli országgal (Kína, Oroszország) gyorsabban épültek a kereskedelmi kapcsolatok. De 2006-tól újra nő a szomszéd országok súlya, meghalad minden korábbit. Fontos partner szerkezeti változás, hogy Ausztria súlya enyhén csökken, míg Románia és Szlovákia aránya kiemelkedő módon nő. 2004-től aktív a külkereskedelmi mérlegünk a szomszéd országokkal (de Ausztriával továbbra is passzív). A következő ábrák jól mutatják be ezt a folyamatot: dinamikusán nőtt az magyar külkereskedelmi forgalom egésze, és 2006-tól a szomszéd országokkal dinamikusabban bővült a forgalom. 2004-től az export növekedési üteme meghaladta az importét a szomszédokkal folytatott kereskedelemben, aminek következtében aktívvá vált a kereskedelmi mérleg velük.

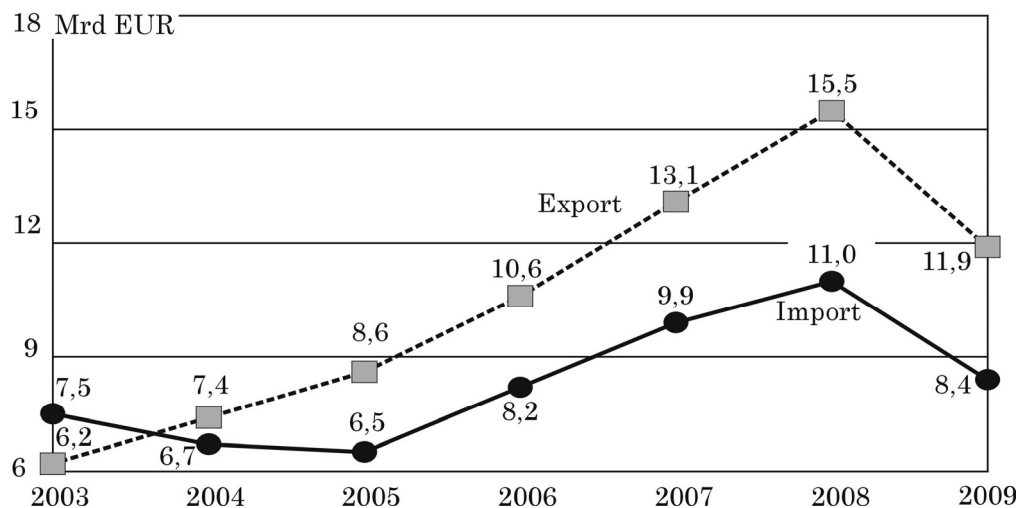
Felvetődik a kérdés, hogy miért kell a szomszédokkal kiemelten foglalkozni? A válasz egyszerű: mert megfelelnek a tanulmány elején bemutatott elveknek:

- Az elmúlt években komoly kereskedelmi mérleg aktívumunk volt az országokkal.
- Gazdasági növekedésük üteme meghaladja a magyart.
- Négy ország EU-tagállam, három potenciális EU-tag.
- A nem EU-tagok közül kettőnek (Horvátország, Szerbia) van szabadkereskedelmi megállapodása a közösséggel.
- Ukrajna a legnagyobb szomszédunk (46 millió lakos), nagy piaci lehetőséggel. Jelenleg folytat szabad kereskedelemre irányuló tárgyalásokat az EU-val.

2. ábra

Magyar külkereskedelmi forgalom, és ebből a szomszédok [6]

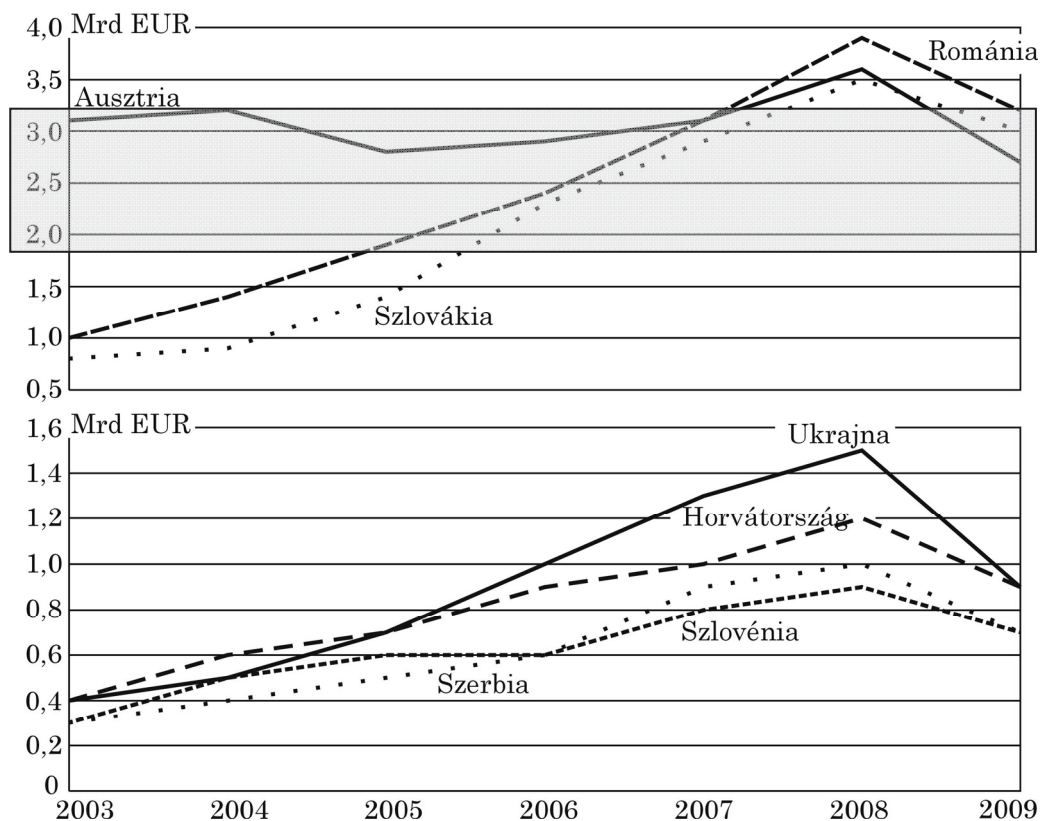
3. ábra

Magyarország és szomszédai közötti kereskedelem 2003-2009 (EUR) [6]

3.1. Az exportkapcsolatok alakulása

A magyar kivitel folyamatosan, dinamikusan nőtt a szomszéd államokba. Igaz a 2008 évi válságot követően 2009-ben komoly visszaesés következett be, de 2010-ben már az átlagot meghaladóan bővült a kivitel. A legfontosabb változások a következők:

- Összkivitelünk több mint egyötöde (20–22%) a szomszéd országokba irányul. Minden szomszéd súlya meghaladja az 1%-ot.
- 2008-tól Románia vált a legfontosabb exportpartnerre (2008–2009-ben csak Németországba exportáltunk többet, 2010-ben a negyedik helyezett).
- Sőt, 2009-ben Szlovákiába is többet exportáltunk, mint Ausztriába (2010-ben az ötödik legfontosabb exportpartner).

4. ábra
Magyar kivitel a szomszéd országokba²

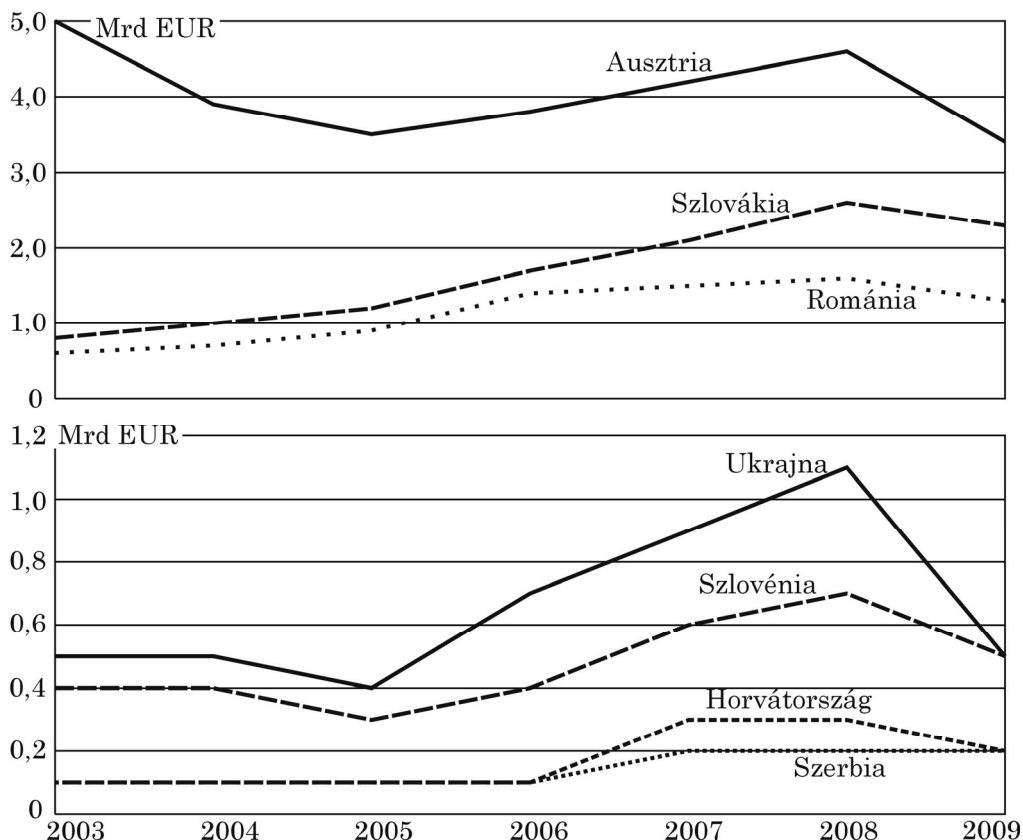
² A 4. és 5. ábrán az egyszerűség kedvéért Szerbia néven szerepeltettük az alábbi állam- alakulatok adatait: Jugoszláv Szövetségi Köztársaság (Szerbia Koszovóval, valamint Montenegró) 1992–2003; Szerbia és Montenegró 2003–2006; Szerb Köztársaság (Montenegró nélkül) 2006–2008; Szerb Köztársaság (Koszovó nélkül) 2008–.

3.2. Behozatal a szomszéd országokból

A behozatal 2005 és 2008 között növekedett, de a növekedés üteme alacsonyabb, mint a kivitelé. A teljes magyar importban a szomszéd országok súlya kb. 15%. A legfontosabb változások a következők:

- A legfontosabb kereskedelmi partner továbbra is Ausztria, de súlya csökkenő tendenciájú. A mérleg azonban továbbra is deficitese.
- Szlovákia és Románia dinamikusan növelte hazánkba irányuló kivitelét, velük pozitív a mérlegünk.
- A többi szomszéd súlya nem éri el az 1%-ot, vagyis ezek további erőfeszítéseket igényelnek.

A behozatal összetétele diverzifikált, szinte minden termékcsoporthoz megtalálható benne. Az export és az import szerkezete hasonlóságot mutat (az energiahordozók súlya nagyon alacsony), ami azt jelenti, hogy a kialakult árucserre elsődlegesen választékbővítő jellegű.

5. ábra
Import a szomszéd országokból

3.3. Működőtőke-kapcsolatok a szomszéd országokkal

1995 után aktivizálódott a magyar tőkekivitel, majd 2001-től (a forint konvertibilitása) a régió legnagyobb működőtőke-exportőrévé váltunk. Az ezredfordulóig a tőke-mozgások kb. fele-fele arányban irányultak a szomszédos országokba, és az EU-ba. 2001 után a tőkemozgás fő célterületévé a környező kelet-közép-európai országok váltak, ezen belül is főleg a magyar lakta területek. Szlovákia, Horvátország, Románia, Szerbia, Ukrajna, (a nyelvi, kulturális, történelmi gyökerek fontossága) a fő irányok, de fontos célország Bulgária, Macedónia, Montenegró és Oroszország is.

A magyar működőtőke-export lehetőségei és előnyei a következők:

- A magyar gazdaságpolitika támogatja a hazai cégek regionális nemzetközi vállallattá válását, mert a terjeszkedés intenzívebbé teszi a gazdasági-kereskedelmi kapcsolatokat, lehetővé teszi a magyar kivitel növelését. A célországok piaci közvetlenül elérhetővé válnak az üzleti pozíciók javulásával.
- A hazai költség szint növekedés a termelés kihelyezésre kényszeríti a vállalatokat, és a magas bérigényű termelést alacsonyabb bérszínvonalú országba helyezik át. Ez versenyképességet javít.
- Új piaci lehetőségek nyílnak meg (értékesítés növelés), és a hatékonysági, tőke-megtérülési mutatók is javulnak.
- A határokon átnyúló vállalatközi kooperáció fejlesztése mindkét oldal szereplőinek segítség.
- Kihasználhatjuk ezen országok uniós csatlakozása előtti lehetőségeit, meglévő kapcsolati rendszerét (pl. Szerbia szabadkereskedelmi megállapodását Oroszországgal).
- Javítja a határainkon túl élő magyar nemzetiség gazdasági lehetőségeit is (ez a magyar külpolitika fontos prioritása)
- A KKV-k számára növekedési lehetőséget biztosít (pl. a határ menti együttműködések keretében).

Természetesen Magyarország továbbra is nettó működőtőke-importőr. Ausztriából elsősorban érkezik hozzánk a tőke, és nagyon csekély mértékű az odairányuló magyar tőkekivitel. A többi szomszéd ország esetében domináns a magyar tőkekivitel, és nagyon alacsony szintű az onnan érkező tőke.

4. A szomszéd országokkal folytatott kapcsolatokban rejlő lehetőségek

A szomszéd országok növekvő lehetőségeket kínálnak a magyar fejlődésnek. Lehetőséget, amellyel élhetünk. A magyar kivitel növelése a gazdasági növekedésünk feltétele. A szomszédokkal történő kereskedelem élénkítés tehát összhangban áll az exportdiverzifikációs céljainkkal. Az elmúlt évek tendenciája, hogy a magyar áruexport átrendeződik (az export növekedésének dinamikája az EU15-ben csökken, az EU-n kívül és főleg a balkáni régióban növekszik). A szomszéd országok olyan területek ahol új és tartós pozíciókat lehet szerezni: viszonylag gyors a gazdasági növekedés, a lakosság kereslete dinamikusán nő.

Fontos szempont, hogy a kis és közepes vállalkozások egy részének a szomszédos országok jelentik az elérhető külső piacot (számukra a 400–500 km-es akciórádiusz ami még elfogadható).

A szomszédokkal folytatott kereskedelem jelentőségét növeli a piac ismerete (a korábbi CEFTA-tagság adta lehetőségek), továbbá a hasonló kultúra (gondolkodás, nyelvismeret, vallás stb.) és az infrastruktúra hasonló szintje is. Érdemes különös figyelmet fordítani a Nyugat-Balkán országaira: EU csatlakozási törekvéseik, ill. szabadkereskedelmi megállapodásaik (pl. Szerbia-Oroszország [út az orosz piacra], ill. Törökország-Szerbia) új piaci lehetőségekkel kecsegtetnek.

Lényeges szempont a privatizációs lehetőségek ismerete (Ukrajna, a Nyugat-Balkán országai), ugyanis a magyar tőke kivitel egy jelentős része itt összpontosul. A kis- és középvállalkozások tőke mozgások szempontjából a környező országok kb. 500 km-es körzetében gondolkodhatnak. A hazai nagyvállalatok számára: elsődlegesen Közép- és Kelet-Európa (hangsúlyosan Délkelet-Európa) fontos, mert a felvásárlások révén „regionális multivá” válhatnak.

Miért éppen a szomszédok? Mert:

- Viszonylag alacsony a költség szint, főleg a bérszínvonal.
- Magas a munkanélküliség, van szabadon rendelkezésre álló, relatíve jól képzett munkaerő.
- Dinamikusan javul a gazdasági környezet a szomszéd országokban. Nyitottság, befektetés ösztönző intézkedések, a külföldi tulajdon védelme jellemző minden országban.
- Reformok (kedvezményes adókulcsok: társasági adó alacsony szintje, cégalapítás egyszerűsödése), egyenlő elbánás a külföldiekkel is.
- Folyamatosan növekvő kereskedelem és bővül a magyar tőke kivitel.

A szomszéd országokkal történő kapcsolat építés gazdasági és politikai eredményeket hozhat. Gazdasági-kereskedelmi szempontból segítheti:

- a magyar export dinamizálását,
- a tőkekihelyezést, ennek révén a versenyképesség javítását, a privatizációban való részvételt, a magyar tőke kivitel,
- az infrastrukturális fejlesztésekbe való bekapcsolódást, lévén Magyarország a nemzetközi útvonalak metszéspontjában; ez megvalósulhat uniós források bevonásával közös projektekhez;
- a határon átnyúló együttműködés erősítése (amit az EU kiemelten támogat) a korábban periférikus helyzetben lévő határ menti régiók fejlődését eredményezi, így a határon átnyúló magyar–magyar kapcsolatok fejlődését is segítheti.

Politikai szempontból a következő tényezők érdemelnek nagyobb figyelmet:

- A régióhoz kapcsolódó politikai és gazdasági kockázat csökkent az elmúlt időben, az EU-csatlakozást követően.
- Nyugat-Európa a Balkán felé fordult. Nekünk is oda kell figyelniünk.
- A balkáni országok és Ukrajna euro-atlanti integrációjának előmozdítása hazánk számára is fontos, ezért Magyarország közvetítő lehet ebben a folyamatban.
- A jó gazdasági kapcsolatok eredményeként a szomszéd országokban élő magyar nemzeti kisebbség helyzete is javulhat. A schengeni megállapodás alapján könnyíti a magyarok mozgási lehetőségeit, azonban említést érdemel, hogy Ukrajna, és az ott élő magyarok esetében ez nem következett be.

5. Összefoglalásul

A határ: elválaszt vagy összeköt? Számos tudományos tanácskozás próbált már meg a legkülönbözőbb szempontból válaszolni erre a kérdésre. A téma mégis aktuális maradt és marad a továbbiakban is, mindaddig, amíg újabb határok születnek és korábbiak szűnnek meg.

A határok léte, nem léte, mozgása, megváltoztatása az európai történelemben az ókortól napjainkig nagyon nagy jelentőséggel bírt. A II. világháborút, majd az 1990-es évek rendszerváltozását követően is jöttek létre új államok, amelyek átalakultak, szétváltak, szétestek, és a folyamatnak még nincs vége (lásd Koszovó). A az elmúlt két évtizedben kiemelt figyelmet fordított a szomszéd országokkal való együttműködésre, a határainkon kívül élő magyar nemzetiségűek támogatására. Az alapelv, hogy érték és érdek azonosságon alapuljanak a kapcsolatok, a racionalitások és a realitások keretein belül. Régióink országainak többsége uniós tagállam lett, így az ott élő magyar nemzetiségűek is európai polgárok lettek (Horvátország rövid távonhatárok elválasztották az azonos nemzetiséghez tartozókat, évszázadok során kialakult gazdasági-kereskedelmi kapcsolatok szűntek meg).

A határok megváltozását mindig az egyszerű emberek érzik saját bőrükön a legjobban: ismert az adoma az Ungvár melletti bácsikáról, aki életében ki sem tette a lábát falujából, mégis öt állam polgára volt. Az ezredfordulót követő Európai Unióhoz való csatlakozás, ill. a schengeni övezethez való tartozás lényegesen átalakította a szomszédokkal kialakult ellentmondásos kapcsolatrendszer: a szembenállás helyett az együttműködés vált dominánssá.

A határmentiség, határmentiség, a határ menti együttműködés ezen okok miatt kiemelkedő fontosságú régiók történetében és jelenében. A magyar külpolitika és külgazdaságpolitika, Szerbia középtávon, Ukrajna azonban csak hosszú távon lehet a része ezen együttműködésnek.) A határokon túl élő magyar nemzeti kisebbség helyzetének tartós és megnyugtató rendezését úgy lehet elérni, ha a szomszéd országok lakosságában megváltozik a magyarokkal kapcsolatos értékrend, ill. ha a mi hozzáállásunk is megváltozik velük kapcsolatban. Ennek legfontosabb útja, ha megismerjük egymást.

A jó gazdasági-kereskedelmi kapcsolatok megalapozzák a korrekt, jó politikai kapcsolatokat. Az elmúlt évtizedben megindult a tőkemozgás is a régió országai között (a határ menti régiókban is): ez bővíti a kereskedelmi kapcsolatokat, és javítja az ott élők életszínvonalát. A jelenlegi kapcsolatokban esetenként a történelmi kapcsolatok újraéledésének lehetünk tanúi, de a múlt öröksége negatív hatásokat is tartalmazhat. A történelmi megbékélés, a kölcsönös megismerés és megértés a gazdasági és politikai kapcsolatokban a jövő záloga.

A határ akadály és lehetőség egyben. Ma már jószerivel csak az egyes országok és határ menti régiók akaratától, együttműködésétől függ, adottságaikat hogyan tudják a kölcsönös előnyök érdekében kihasználni. A határok lebontása egyértelműen hozzájárult a gazdasági, közlekedési és az emberi kapcsolatok javításához, a kereskedelmi, logisztikai, idegenforgalmi, továbbtanulási lehetőségek bővüléséhez, ugyanakkor rövid távon az ár-, középtávon a bérszínvonalak közeledéséhez, konvergenciájához. A határok nélküli, versenyképes, hatékony, szolidáris Európa képes a kontinens országainak és régióinak társadalmi jólétét növelni.

Irodalom

- [1] KOZMA FERENC: Külgazdasági stratégia, Aula Kiadó, 2003.
- [2] LOSONCZ MIKLÓS: EU-tagság és hosszú távú fejlesztési súlyképzések Magyarországon, Európai Tükör Műhelytanulmányok, 109. szám, 2006.
- [3] MAJOROS PÁL: A magyar külgazdasági stratégia, in: Külgazdaság, stratégia, integráció (Emlékkonferencia Kozma Ferenc születésének 75. évfordulója alkalmából), Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi kapcsolatok multidiszciplináris doktori iskola, 2008) p. 151–194.
- [4] MAJOROS PÁL: Kína szerepe a magyar külgazdasági stratégiában, In. Nyitottan a világra, Szerk. Meyer Dietmar, Műegyetem Kiadó, Budapest, 2008. p. 85–100.
- [15] MAJOROS PÁL: Ukrajna szerepe a magyar külgazdasági stratégiában, in: Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar, VII. Nemzetközi Konferencia, Miskolc-Lillafüred, 2009. május 19-20. p. 71-80.
- [6] Központi Statisztikai Hivatal, Gyorstájékoztatók archívuma, külkereskedelmi termékforgalom, http://portal.ksh.hu/portal/page?_pageid=37,869037&_dad=portal&_schema=PORTAL